

Beteckning: Rel ex C ht 2007:1

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Finns det en levande tro bland dagens elever?

Agne Eklund
December 2007

Ämnesdidaktiskt examensarbete C, 15 högskolepoäng
Religionsvetenskap

Vetenskapligt förhållningsätt med examensarbete i religion C
Handledare: Peder Thalén
Examinator: Michael Gustavsson

Innehållsförteckning

1. Inledning	
1.1 Bakgrund	s.2
1.2 Syfte och frågeställningar	s.2
1.3 Metod	s.3
1.4 Motivering av val av tidigare forskning	s.5
1.5 Enkätfrågor angående ungdomars tro	s.6
1.6 Diskussion angående ovanstående frågor	s.7
2 Forskningen kring ungdomars livsfrågor	s.9
2.1 Modernitetens genombrott	s.10
2.2 Är ungdomarna religiösa i traditionell mening ?	s.14
2.3 Nya generationen infantil ?	s.15
3 Sammanställning och analys av enkäten	s.16
3.1 Relativ andel som omfattar livsfrågor	s.17
3.2 Enskild fråga om livsvärde	s.18
3.3 Grundhållning	s.19
3.4 Andel religiösa	s.20
3.5 Mina egna frågor	s.20
3.6 Kyrkobesökandet	s.21
4 Är sekulariseringen frivillig eller påtvingad ?	s.23
4.1 Analys	s.24
4.2 Slutreflektion	s.25
5 Sammanfattning	s.28
6 Bilagor	s.30
6.1 Källor och Litteratur	s.31

1.1 Bakgrund

Jag har valt att som examensarbete göra en enkätundersökning om ungdomars tro och om deras eventuella tro påverkar deras moraliska ställningstaganden och synen på etik och moral. Det finns många anledningar till att jag gör examensarbetet i ämnet religion. En av anledningarna är att jag saknar det offentliga samtalet om tro och religion i vardagen. Det sägs från olika statistiska undersökningar att Sverige är ett av världens mest sekulariserade länder, där vill jag infoga min undersökning som ett inlägg i den annars obefintliga debatten.

En annan anledning är att jag, under mina praktikperioder på olika skolor, inte kunnat undgå att många elever förefaller vara både splittrade och grubblande, ibland på en och samma gång. Det gör mig nyfiken och undrande om det finns några existensiella funderingar hos eleverna eller om det är andra former av problem som upptar deras unga sinnen.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med detta arbete är att kunna få en fördjupad förståelse för hur olika ungdomar förhåller sig till religion och religiositet. Mycket skrivs om vuxna och deras religiositet men embryot till de vuxnas tro är förstås tonåringen och dennes uppfattningar. Hur söker vår tids tonåringar mening i livet och kan i så fall religion fungera som en möjlighet att följa alternativt ifrågasätta deras föräldrar och majoritetssamhällets värderingar ?

Min specifika frågeställning handlar om huruvida skolelever idag kan sägas vara religiösa eller ens intresserade av religiösa frågor. Denna fråga har jag undersökt med en enkät som tidigare har använts för att undersöka såväl ungdomars som vuxna människors tro och som återfinns i en doktorsavhandling skriven för tjugo år sedan av Ulf Sjödin. Jag har kompletterat med två nya frågor om 10 Guds bud och elevernas kyrkobesökande.

Finns det idag en levande religiositet bland eleverna på exempelvis ett högstadium i Hälsingland med cirka 300 elever? Eftersom jag använt i stort sett identiska frågor med en tidigare undersökning för att kunna göra jämförelser i materialet har jag inte haft med några frågor om nyandlighet och satanism men har fått åtminstone ett svar som pekar i en sådan riktning. Finns det tecken på att populärkultur med magisk och andlig inriktning har tagit över ungdomars religiösa behov?

1.3 Metod

Min metod för att undersöka elevernas inställning till religionen kan sägas vara både kvalitativ och kvantitativ. Kvalitativ då jag intresserat mig för sammanhang och strukturer, jag har beskrivit och sökt förstå. Därigenom har jag kanske i någon mån påverkat resultatet bara genom att komma med denna enkätundersökning. Då jag även fungerat som lärare för dessa elever kan man också säga att det blivit en Jag-Du relation mellan mig, forskaren och eleverna, undersökningsobjektet.

Kvantitativt då jag intresserat mig för åtskilda variabler som enskilda frågor om elevernas religiösa åsikter. Jag har även försökt att beskriva det gemensamma med denna enkät och den tidigare utförda enkäten som jag använt som förlaga och inspiration. Faktiskt så mycket att jag, i stort sett, använt identiska frågor men i hög grad fått andra svar än de som förekom i den tidigare enkäten, år 1987, i avhandlingen "Osynlig religion" av forskaren Ulf Sjödin. Liknande frågor ställdes av samme forskare redan 1984 till en urvalsgrupp bestående av gymnasieelever. De svar som då framkom kom från gymnasieelever företrädesvis från årskurs 2 och 3 på gymnasiets tre-åriga linjer i Kopparbergs län, på flera mindre orter. Här kan jag se ett samband med eleverna i Ljusne som också är en mindre ort. Enkäten från 1984 kom att besvaras av 195 elever, något fler än i min undersökning således. Eleverna från 1984 har, enligt undersökningen då, inte funderat särskilt mycket över frågekomplex som framtiden, människan, livet och

döden. De reflekterar således inte i stor utsträckning över livsfrågor och livsvärden. Detta innebär ingalunda att de skulle sakna uppfattningar i sådana frågor. Det innebär dock att deras tankevärld kännetecknas av relativt låg grad av idébindning. Ofta väljer de en ståndpunkt utan att fundera särskilt mycket. Man bara gör ståndpunkten till sin egen. Det blir då också svårare att motivera varför man har en viss åsikt. Alltså hade de undersökta eleverna från 1984 vilja men inte självklar förmåga att avge svar utöver en viss nivå. Det fanns med andra ord, "inte mycket mer att hämta" av själva undersökningen. Många elever fann troligen frågorna så förvirrande att de inte orkade reflektera över dem.¹

Min undersökningsgrupp bestod av 122 elever från ett högstadium i Ljusne, Hälsingland. Det finns klara likheter mellan den refererade undersökningen från 1984 och min egen. Jag menar att grundhållningen bland eleverna i de båda undersökningarna med 23 års mellanrum påminner starkt om varandra. De har svårt att ta till sig materialet, anser att frågorna är obegripliga och väljer en ståndpunkt för att liksom göra den till sin egen utan att egentligen reflektera, mest för att slippa tänka efter på ett seriöst sätt.

Samma enkätfrågor gav Ulf Sjödin några år senare till fyra olika grupper, betitlade religiösa, pensionärer, komvuxstuderande samt den politiska gruppen. Min direkta jämförelse som jag utför i denna uppsats gäller i första hand denna grupp eftersom det här finns angivet en procentuell svarsfördelning i avhandlingen, det går alltså att jämföra utfallen av enkätundersökningarna i detalj. Det är förstås stora skillnader mellan min grupp och den grupp Sjödin undersökte 1987. Men eftersom ungdomars inställning ger en inblick i hur den kommande generationen av vuxna kommer att tänka har jag ändå sett en sådan jämförelse som värdefull. Det har förlupit 20 år sedan studien 1987 och samhället har förändrats. Det är ett mål för mig, att kunna ge en indikation om den samhällsförändringen som skett genom dessa svar. Som jag tycker mig kunna spåra har det uppstått ett vakuum omkring de religiösa frågorna. I de svar jag fått i nutid avspeglas exempelvis att en majoritet av de 15-åriga eleverna inte känner till

¹ Sjödin, Ulf, *Osynlig religion, en studie i teori och metod*, s. 58-60. Studentlitteratur, Lund 1987

10 Guds bud och påstår sig aldrig ha hört talas om dem. Det tycker jag är en intressant samhällsutveckling som jag inte kan jämföra med den tidigare studien då denna fråga ej ingick där. Jag har däremot velat ha den specifika frågan med då den säger mycket om vårt samhälle av idag.

1.4 Motivering av val av tidigare forskning

Som jag tidigare nämnt har min enkät utförts ganska parallellt med den enkät som återfinns i Sjödins avhandling. Anledningen till detta val är att det finns ganska litet forskning på just detta område i Sverige. Intressant är också att se på de tydliga skillnaderna i svaren som har levererats med cirka 20 års intervall. Dock är jag införstådd med att det inte går att göra några direkta jämförelser med dessa båda material då Sjödins grupper och min egen avsevärt skiljer sig från varandra. Vissa likheter finns dock med den tidigare undersökningen med gymnasieklasserna från 1984 och dagens elever.

Jag ville försöka illustrera bilden av vårt samhälles ökade sekularisering som nog faktiskt har påverkats märkbart av exempelvis kyrkans skiljande från staten år 2000 men också en ökad så kallad "religiös analfabetism" där grundläggande begrepp som 10 Guds bud verkar ha blivit närmast uttraderade från den breda allmänhetens medvetande.

Jag har sett tydliga skillnader i mina svar och den tidigare enkätens svar och det har därför passat bra in i det mönster som jag har skönjt och velat påtala. Även forskaren Anthony Giddens har i sin bok "Modernitet och självidentitet" påpekat att exempelvis konfirmationen tidigare var en viktig övergångsrit till vuxenlivet, en sådan påtaglig övergång som saknas alltmer i dagens sekulariserade samhälle.²

² Giddens, Anthony, *Modernitet & självidentitet, självet och samhället i den senmoderna epoken*, s. 55, Daidalos, 1997

Jag är inte religiös, då jag anser att religionen är falsk

Jag är inte religiös, då jag inte är intresserad av religiösa frågor

Jag vet inte om jag är religiös eller inte

Jag är religiös på mitt personliga sätt

Jag är religiös och bekännande kristen

Inget alternativ passar på mig

6a. Anser du att alla religioner är likvärdiga?

b. Om svaret är nej, varför tycker du så?

7. Tycker du att 10 Guds bud är vettiga regler för dig i vardagen?

8. Hur ofta besöker du kyrkan?

1 gång per vecka

2-3 gånger per månad

1 gång per månad

1 gång per kvartal

Några gånger per år

Aldrig

Det var märkbart att de första sex frågorna vållade nutidens elever mycket huvudbry. Flera av orden var tydligen gammeldags svenska som exempelvis djuplodande och jag fick förklara frågorna ingående för att eleverna skulle förstå andemeningen. Troligen är flera av frågorna färgade av ett ålderdomligt språkbruk och kanske borde ha omformulerats men då skulle det också funnits en risk att det inte hade blivit samma frågor vilket också var meningen. De tidigare frågorna har förstås exempelvis ställts i sammanhang med vuxenstuderande eller religiösa och kanske inte var de

bästa inför en grupp tonåringar men det var själva jämförelsen i de erlagda svaren jag ville komma fram till och det har jag gjort på detta sätt.

2. Forskningen kring ungdomars livsfrågor

I en passus i en av de böcker jag har använt mig av står det att det är viktigt att betona att alla tidsepoker har till viss del präglats av ungdomskulturer. Men tidigare så har dessa utslag av protest sällan bevarats. Det är först med en tilltagande kommersialisering och ökad popularitet som källorna till ungdomskulturen kommit att bevaras till eftervärlden. Början på en specifik ungdomskultur i västerlandet kan dateras till tiden efter andra världskriget.³

Det sägs också att just ungdomstiden på många sätt är avgörande för individens liv och identitet fortsättningsvis. Alltså kan det vara avgörande för både den enskilde individen och samhället att den enskilde tidigt tillgodogör sig religiösa ideal, ritualer och värderingar. Alltså en socialisering av individen in i ett givet normsystem verkar vara viktigt för de flesta samfund och trosinriktningar oavsett religionstillhörighet.⁴

Det menas också att detta är en turbulent tid i varje ung människas liv och att ifrågasätta föräldrars och syskons värderingar är en naturlig del i en process där tonåringen letar efter sin egna identitet. Sålunda finns det inget på förhand givet svar hur ungdomar kommer att ställa sig till religiositet. De som är uppväxta i religiösa hem präglade av religiös fostran som bordsbön och kyrkobesök kan göra revolt och hamna i andra, både mer konservativa alternativt radikala rörelser. Likaledes kan en ateistisk eller sekulär uppfostran leda till ett starkt religiöst engagemang.⁵

Med den nya globaliseringen, migrationen och kanske framförallt internet har det skapats större valmöjligheter för ungdomar att söka sig en relevant livsåskådning. Om man jämför med äldre generationer har ungdomskulturen av idag utnyttjat dessa möjligheter på ett konstruktivt sätt, även om det finns flera konservativa och främlingsfientliga strömningar.⁶

³ Larsson, Göran, *Talande tro-ungdomar, religion & identitet*, s.16. Studentlitteratur, Lund, 2003

⁴ Larsson, G, s.17

⁵ Larsson, G,

s.18

⁶ Ibid, s.18

Ett skäl till att särskilt intressera sig för ungdomar som en enskild kategori är att dess hållning ofta pekar på kommande tendenser. De unga har dels ett behov att skapa en från vuxenvärlden skild identitet, dels en önskan att visa världen att de finns. Uppbrott från samhällets etablerade synsätt börjar mest hos den yngre generationen, där utgör kategorin livsåskådning inget undantag. Ungas värderingar skiljer sig från äldres, men ibland kan en viss samsyn noteras. Enligt Ronald Ingleharts teori om värderingsförändringar, förändras ungas värderingar relativt litet under en livscykel.⁷

2.1 Modernitetens genombrott

Enligt ungdomsforskaren Thomas Ziehe är det tydligt att modernitetens genombrott starkt har kommit att påverka barn och ungdomar. I det förmoderna samhället var individens livsbana tydligt utstakad och klar. Var man född som barn till en bonde blev man själv bonde. Modernitetens genombrott har startat processer som både skapar nya möjligheter men också en existensiell ångest. Senmoderniteten urholkar enligt Ziehe de traditionella livsvärldarna vilket leder till en kulturell friställning. En aspekt av denna utveckling är en ökad grad av reflexivitet, enligt Ziehe. Reflexivitet innebär att vi har fått bättre möjlighet att analysera och betrakta samhället ur ett teoretiskt perspektiv och jämföra våra egna livsval med andra människors livsval.⁸

Jag har i tidigare forskning funnit avhandlingen “ Osynlig religion – en studie i teori och metod” av Ulf Sjödin, en doktorsavhandling framlagd vid Lunds universitet 1987. Här beskriver forskaren Sjödin hur en undersökning genomförts under höstterminen 1984 till gymnasieklasser i Kopparbergs län. Denna enkät kom att besvaras av 195 elever- 45 procent manliga och 55 procent kvinnliga- i gymnasieskolans årskurs 2 och 3.

⁷ Geels A & Wikström,O, *Den religiösa människan- en introduktion till religionspsykologin*, s. 343. Natur & Kultur ,Stockholm ,1993

⁸ Ziehe,Thomas, *Kulturanalyser*, s. 24. Symposium,1994

Utfallet i Sjödins studie visar att en minoritet av livsfrågorna var transcendent orienterade, alltså att de faller utanför den iakttagbara verkligheten.

Resultaten av den andra frågan “ På vilka sätt försöker du komma tillrätta med dina frågor. Genom att läsa, diskutera, delta i samtalsgrupper?” visade på en stark dominans för de humanistiskt och informellt organiserade strategierna som tillfälliga samtal med vänner och familjemedlemmar.

Jag har med en tydlig avsikt beslutat att i det mesta använda nästan identiska frågor som även finns i Sjödins doktorsavhandling från 1987, något annorlunda frågor förekom 1984. En av anledningarna till detta är att det då finns en reell möjlighet att jämföra de två undersökningarna och kunna göra en kompatibel bedömning av dessa.

Tidigare har de frågor redovisats som jag i likhet med tidigare forskare har använt mig av då dessa fortfarande är relevanta trots att de först användes i en avhandling för många år sedan. Jag har kompletterat med ytterligare två frågor som jag anser vara relevanta i sammanhanget. De båda frågorna lyder som följer:

- Tycker du att de 10 budorden är användbara som gällande regler för dig i vardagen? Samt
- Hur ofta besöker du en kyrka?

Min enkät har av naturliga skäl blivit av en betydligt mindre omfattning då Stenbergaskolans elevantal närmast understiger det antal elever som ingick i doktorsavhandlingens enkät.

I forskaren Thomas Ziehes omfattande studie om ungdomars religiösa värderingar ges en fingervisning om ungdomars syn på vetenskap. Endast fem procent instämmer i påståendet att den vetenskapliga kunskapen är den allenarådande. Cirka 50 procent anser att tillvaron är betydligt mer mångfacetterad än vad vetenskapen vill medge. Lika stort procenttal menar att vi har förlorat den visdom som fanns i gamla kulturer, samt att den visdomen har mycket att lära nutiden. En stor andel menar att intuition, känslor, djur, sanndrömmar, ett sjätte sinne, tankeöverföring och spådomar

kan bibringa likvärdig kunskap som mer traditionell sådan som undervisning och eget tänkande.⁹

Alla elever numera studerar ämnet religionskunskap. I det begreppet ingår inte bara traditionella religioner utan även ateistisk humanism, existensialism och marxism. Vilka inslag tycker då eleverna är viktigast? Återigen hänvisar jag till Sjödins omfattande studie där gymnasieelever menade att livsfrågor var betydligt viktigare än etablerade livsåskådningar och ockulta företeelser. Här säger eleverna att de uppfattar de existensiella frågorna som viktiga men att de inte uppfattat det som att de etablerade livsåskådningarna ger relevanta svar på just dessa frågor.¹⁰

I sin bok “ the Revenge of God, the resurgence of Islam, Christianity & Judaism in the modern world”” säger den franske islamologen Gilles Kepel så här om religionen på nätet:

The world of today has left the industrial era and has entered a new age, where the social contacts and international relations are going through a transformation that we have difficulties to give name to, the development of the religious movements can help us with that. They are the sons of our time, unwanted children to the computer age and unemployment or to population explosion and alphabeticalism. Their shouting and moaning force us to recognize the unknown father, to track down their family relations that is not recognized at the end of our century” slutcitat.¹¹

Det finns alltså vuxna människor som i skuggan av samhällliga förändringar söker svar i exempelvis Bibeln. I Matteusevangeliet kan vi exempelvis läsa att jorden ska gå under vid den tidpunkt då budskapet om Guds rike förkunnas över hela världen. En förutsägelse som idag anses möjligt att uppfylla med hjälp av informationsteknologin.¹²

Forskaren Anthony Giddens har i sin bok “ Modernitet och självidentitet” sagt att uppfattningen om att den alltmer sekulariserade förståelsen av tingens natur i sig leder till en tryggare och mer berikande tillvaro för

⁹ Ziehe,T, s. 347

¹⁰ Geels A & Wikström O, *Den religiösa människan*, s. 347

¹¹ Kepel,Gilles, *the Revenge of God ,the resurgence of Islam ,Christianity and Judaism in the modern world*, s . 108.Oxford ,Polity Press ,1993

¹² Larsson.Göran, *Virtuell religion-globalisering och internet*, s. 58. Studentlitteratur,2002

människorna, att den bär spår av gamla tiders ödestro. Han menar att det moderna samhället är att karakterisera som ett risksamhälle. Med detta menas att dagens människor behöver ha en beräknande inställning till handlingars både positiva och negativa effekter.¹³

Giddens menar vidare att modernitetens reflexivitet sträcker sig in i självet kärna. I en posttraditionell ordning blir självet ett reflexivt projekt. Tidigare märktes viktiga övergångar i exempelvis ungdomsliv som psykiska omorganiseringar av olika slag. Min egen reflektion är att en sådan var konfirmationen då tonåringar lärde sig viktiga avsnitt ur Bibeln och konfirmerades i kyrkan. Numera konfirmeras svenska ungdomar i långt mindre utsträckning än tidigare så där hoppas jag att min enkla enkät kanske tar upp en viktig fråga. Nämligen hur svenska tonåringar idag bearbetar sina egna frågor om existensen och sin eventuella egna tro på en religion som ett möjligt svar på existensen, både sin egna och andras. Då kanske en följdfråga uppstår som kan kännas relevant i sammanhanget. Nämligen den om de unga är religiösa?

Tidigare forskning på området är den svenska undersökningen som gjordes av Sjödin. Det har tidigare gjorts en liknande undersökning av samma forskare 1984. Här har den svarande gruppen varit ungdomar i 15 –18 års ålder. 1987 gjordes studien ånyo, då med fyra andra kontrollgrupper.

På frågan om det finns någonting efter döden hade de unga tillfrågade fyra svarsalternativ att tillgå. Dessa var följande: en annan tillvaro i en värld efter detta,(21%). En återfödelse/reinkarnation,(10%), någonting, men jag vet inte vad,(55%), och slutligen, ingenting.(15%).

Tydligt är att det tredje alternativet, med dess diffusa innebörd, är något som fångar upp en majoritet av de unga. På frågan om det finns en högre makt svarade de unga på följande alternativ: Det finns en personlig Gud,(13%) det finns en ande eller livskraft,(32%) det finns något, men jag vet inte vad,(34%), jag vet inte vad jag ska tro,(11%) och slutligen att Gud,ande eller livskraft finns inte,(9%).

¹³ Giddens, Anthony, *Modernitet och självvidentitet, självet och samhället i den senmoderna epoken*, s. 40. Daidalos,1997

Här kan vi se att tre av fyra unga är övertygade om att det finns någon form av högre makt. Det är alltså en kompletterande undersökning som ytterligare understryker att det finns religiösa tankar bland barn och ungdom.¹⁴

2.2 Är ungdomarna religiösa i traditionell mening?

Ger då ungdomar intrycket av att vara religiösa?

37 procent av ungdomarna betraktar sig som ickereligiösa, 48 procent ser sig som religiösa. Av dessa betecknar sig åtta procent som kristna, medan 40 procent väljer att kalla sig "religiös på mitt eget personliga sätt".

Andelen osäkra uppgår till 15 procent. Det dominerande svarsalternativet är alltså "religiös på mitt eget personliga sätt" och det minst valda alternativet är "religiös och bekännande kristen". Den organiserade formen av religion i Sverige, alltså kristendomen, har således en svag ställning bland ungdomarna. Pojkar betecknar sig i mycket större utsträckning än flickor som ickereligiösa.

Ett vanligt sätt att definiera religion är att hänvisa till samfundstillhörighet. Med det måttet skulle en mycket stor andel av de unga vara kristna. Ett annat sätt att avgränsa religion är att hänvisa till aktivitet i religiösa förrättningar. Då skulle mycket få betraktas som religiösa, eftersom de ungas aktivitet är mycket låg. Ytterligare ett sätt att hävda religiositet är att den som tror på en högre makt är religiös, det stämmer in på 50 procent av ungdomarna. En annan variant på temat är att den religiöse ska tro på någon form av fortsatt existens efter döden: likaledes 50 procent skulle då vara religiösa. Men stora andelar av de unga, som säger sig vara ickereligiösa, tror på en högre makt och/eller ett liv efter döden. Det visar på att de unga egentligen tar avstånd från själva termen religiös.¹⁵

¹⁴ Geels, A & Wikström, O, *Den religiösa människan*, s. 352. Natur & Kultur, 1997

¹⁵ *Ibid*, s. 353

2.3 Nya generationen infantil ?

Journalisten och författaren Carl Hamilton tycker jag har en poäng då han menar att för fyrtio år sedan stod det "vägra värnplikt" på plakaten, i en inte alltför avlägsen framtid kommer det kanske att stå "vägra dö". Kanske döden är en social konstruktion, alltså något som inte existerar i verkligheten, resonerar författaren.¹⁶

Hamilton menar också att barndomen alltmer försvinner då barn och föräldrar alltmer liknar varann, inuti såväl som utanpå. Det ålderslösa samhället som vi nu ser är en tillbakagång till medeltiden, menar författaren. Han säger också att detta är grogrunden för en infantil personlighet. Det jag menar har relevans i denna uppsats med dessa funderingar av Hamilton är om huruvida en så kallad infantil personlighet kan närma sig djupa och existensiella frågor om Gud eller om sådana frågor blir förbisedda i dagens samhällsklimat. Om det finns infantila vuxna i övermått i dagens samhälle, hur ser det då ut bland våra ungdomar ?

"Att alltid vara en smula barn, det är att vara verkligt vuxen" enligt den ryske poeten Jevgenij Jevtusjenko. Det tror jag åtminstone är betydelsefullt för detta examensarbets fortsatta utveckling.

¹⁶ Hamilton, Carl, *Det infantila samhället-barndomens slut*, s. 229. Prisma, 2004

3. Sammanställning och analys av enkäten

Enkäten som jag infogat i mitt material är den som jag också har delat ut till sex klasser vid Stenbergaskolans högstadium i Ljusne. Det är klasserna 7A, 7C, 8 A, 8 B, 9 A och slutligen 9 B. Totalt emottogs 122 svar, fördelade på sex klasser. Skolan består av en ganska homogen sammansättning elever i åldrarna 13-15 år.

Anmärkningsvärt är att Stenbergaskolan i Ljusne befinner sig i ett avfolkningsområde med en av vårt lands högsta arbetslöshetssiffror, alla kategorier. Därför flyttar familjer oftast ifrån denna landsände och inte till området. Följaktligen finns det ytterst få utomnordiska elever med i denna undersökning, alltså har i denna undersökning inga muslimska elever deltagit så den multikulturella aspekten är därför obefintlig i materialet, tyvärr.

I avhandlingen "Osynlig religion" finns det undersökningsmodeller för att strukturera livshållningar. Där finns frågor som kan särskilja "lokala" elever från de "globala" eleverna, alltså sådana frågor som används för att urskilja elevernas inriktning på livsvärden och livsfrågor. Individer som ger uttryck för lokalt-konkret inriktade livsfrågor uppfattar i första hand frågor som gäller företeelser som ligger dem själva nära, alltså frågor som gäller den konkreta, materiella tillvaron. Dels frågor i avseende på individen eller denne närstående personer. Hos personer med globalt-abstrakt inriktade livsfrågor visar det ett intresse för frågor av abstrakt karaktär.¹⁷

I tidigare refererade doktorsavhandling har olika undersökningsgrupper utvalts. Det är en pastors- och missionärsutbildning med 47 elever emellan 18-43 år, alla bekännande kristna. Denna grupp kallas den religiösa eller kategori 1. Den andra gruppen utgörs av 40 elever på en folkhögskola med politisk-facklig grund i södra Dalarna i åldrarna 21-50 år, gruppen kallas den politiska eller kategori 2. En tredje grupp utgörs av 45 studerande på kommunal vuxenutbildning i åldrarna 22-53 år, den kallas vuxen eller

¹⁷ Sjödin, U, s. 71

kategort 3. Den fjärde och sista gruppen utgörs av 36 medlemmar i en pensionärsförening i en mellansvensk kuststad, kallad pensionär eller grupp 4. Denna undersökning gjordes 1987, min undersökning gjordes i november 2007.¹⁸

Tidsåtgången i den undersökning jag refererat till har varit betydligt längre än de delar av lektionstimmar som stått till mitt eget förfogande. Dett är dock det material som jag i dagsläget har att kunna göra jämförelser utifrån.

3.1 Relativ andel som omfattar livsfrågor

Tycker Du eller tycker du inte att det finns någon eller några frågor i människans tillvaro som är särskilt viktiga och djuplodande?

I undersökningen som gjordes 1987 har de fyra kategorierna svarat på denna första fråga i enkäten. Andelen Ja-svar är 100 procent på kategori 1,3 och 4 medan kategori 2 hade 82 procent Ja i detta svar. Andelen som formulerat sina livsfrågor var i kategori 1: 97 procent, kategori 2: 71 procent, kategori 3: 98 procent och kategori 4: 97 procent. Det visar att i den tidigare undersökningen har nästan alla medgivit att det för dem fanns någon särskilt viktig och djupgående fråga. Undantaget är de vuxenstuderande som uppvisar en något lägre procentuell andel.

I den undersökning som jag har genomfört har jag kategoriserat tre grupper, nämligen klass 7, 8 och 9. I kategorin 7 har 37 elever svarat. I denna grupp har 15 elever besvarat frågan med ett Ja, 15 elever med ett Vet ej och återstoden, 7 elever med ett Nej. Här finns alltså en betydande differens mot de svar som tidigare erlagts. Det är nästan 50 procent som har svarat Ja medan det anmärkningsvärda är att 7 elever i klass 7 anser att det inte finns några särskilt viktiga eller djuplodande frågor i en människas tillvaro.

I klass 8 svarade 43 elever. Här kan man se ytterligare förändringar i svaren. 5 elever har svarat Ja, 8 elever Nej medan en förkrossande majoritet av 33 elever besvarat frågan med ett Vet ej. Materialet påvisar en ganska stor begreppsförvirring och stora svårigheter i att formulera någon stor livsfråga.

¹⁸ Sjödin ,U, s. 90-91

Endast en livsfråga formulerades av klass 8 och det var “ växthuseffekten”. Klass 7 hade två röster på “fred” och en röst vardera på “ sitt mål”, “lycka”, “bota sjukdomar” och “sina drömmar”.

I klass 9 svarade 42 elever på enkäten. Där svarade 14 elever Ja, 7 elever Nej medan 21 elever svarade Vet ej. I svaren på de djupa livsfrågorna kunde ingen här formulera något genomtänkt svar på den frågan. Utifrån mitt insamlade material kan det således härledas att eleverna i de tidigaste tonåren har lättare att formulera sina livsfrågor, som ofta är metafysiska och existensiella, medan detta bereder de äldsta tonåringarna på Stenbergsskolan i Ljusne ganska stora problem.

Om en jämförelse görs med den tidigare undersökningen så var det endast tre procent i kategori 1 och 4, alltså de religiösa och pensionärerna, som inte hade formulerat någon livsfråga. Kategori 3, de vuxenstuderande, hade 29 procent ej kunnat formulera någon livsfråga medan i kategori 3, de religiösa, endast 2 procent ej kunnat formulera någon livsfråga. Av resultaten att döma så finns det tecken på en försvagning av livsfrågornas betydelse under de 20 år som förflutit emellan de båda undersökningarna.

3.2 Enskild fråga om livsvärde

Tycker du eller tycker du inte att det finns något som människan bör sträva efter att uppnå?

Andel som svarat Ja i de olika kategorierna var i 1: 90 procent, 2: 89 procent, 3: 92 procent och kategori 4: 100 procent. De politiskt aktiva hade alltså 90 procent och pensionärerna hade 100 procent ja-svar.

I min undersökning svarade klass 7 och 37 elever, därav svarade 10 Ja, sex elever Nej och 19 elever svarade Vet ej. Här fanns alltså en tämligen stor tveksamhet i svaren om behovet av mål att sträva efter, en tydlig skillnad mot den tidigare undersökningen. Klass 8 hade 43 svaranden, av dessa sade åtta Ja, 11 Nej medan 18 elever svarade Vet ej. Här finns tre försök att formulera viktiga ting att uppnå, två elever svarar “fred” och en svarar “ att vara en bättre medmänniska”.

Resultatet i klass 9 blir att 26 elever svarar Ja av 42 svaranden, alltså mer än 50 procent, 6 svarar Nej och de resterande 10 svarar Vet ej. Här görs tre försök att formulera sina livsmål, två elever svarar "utbildning" och en elev svarar att " bli hockeyproffs". I min undersökning av sex klasser på Stenbergskolan i Ljusne ser det ut som att behovet av ett mål att sträva emot tycks öka allteftersom eleverna blir äldre och detta målsökande är som allra störst i de sista klasserna, i årskurs 9.

3.3 Grundhållning

Enligt den tidigare undersökningen, utförd av Ulf Sjödin i boken "Osynlig religion" så förutsätter möjligheten att definiera sin egen religiositet att individen har en positiv grundhållning, alltså att eleven äger övertygelsen att de problem som aktualiseras i själva livsfrågorna någon gång i framtiden ska kunna övervinnas. Det finns inga teoretiska skäl att någon av de tidigare undersökta kategorierna skulle avvika från de övriga på något sätt i detta avseende. Möjligen skulle de politiska och religiösa kategorierna kunna visa mer positiv grundhållning, beroende på deras sannolikt mer aktiva livsåsättningsmiljöer.¹⁹

Frågan som ställs i min och även tidigare undersökning är följande: Tror Du eller tror du inte att det är möjligt att komma tillrätta med dessa frågor? Andel som svarat Ja är hos kategori 1: 83 procent, 2: 50 procent, 3: 96 procent, 4: 67 procent.

Den därpå följande frågan om man försöker komma tillrätta med dessa frågor genom gruppdiskussioner svarar kategori 1: Ja i 90 procent av fallen, 2: 70 procent, 3: 100 procent och kategori 4: 94 procent Ja.

Jag ställde samma fråga till högstadieläverna i Ljusne. I klass 7 svarade 37 elever, där svarade 8 elever Ja, 16 Nej och resterande 13 svarade Vet ej. På frågan om man själv diskuterar sådana saker svarade 24 elever Nej, resterande svarade Vet ej.

¹⁹ Sjödin, U, s. 110

Jämförelser kan göras mellan gårdagens vuxenstuderande och dagens elever i klass 7. Där finns det många i båda lägren som anser detta vara svåra frågor som man ogärna diskuterar med andra. I klass 8 svarade 33 Nej och resterande Vet ej av 43 svaranden, här finns alltså heller ingen acceptans för att fundera och diskutera kring religiösa frågor.

Klass 9 har 42 svarande elever, av dessa är 37 elever negativa i sina svar, där har 5 elever besvarat frågan med ett Ja. Här verkar det som att religiösa frågor aktiveras i sjunde och nionde klass medan mittenklassen 8 är helt avvvisande till dessa religiösa frågor.

3.4 Andel religiösa

Den frågan jag och tidigare undersökare velat ha svar på är “ Är Du religiös?”, de fyra kategorierna svarade att 1: 74 procent, 2: 67 procent, 3: 95 procent och kategori 4: 78 procent. Detta är att jämföra med klass 7 där 24 elever svarade Nej på denna fråga, resterande Ja i olika former, det innebär att cirka 70 procent ej anser sig vara religiösa i klass 7.

Klass 8 har 43 svaranden, där har 23 elever svarat Ja och alltså är mer än 50 procent troende, klass 9 har 42 svaranden, där har 18 elever sagt att de är religiösa, alltså en övervikt åt Nej-sidan med 24 röster.

3.5 Mina egna frågor

Efter denna jämförande studie har jag i enkätens avslutande del ställt två frågor som ej ingår i den studie som gjordes i de fyra kategorierna politiska, vuxenstuderande, religiösa och pensionärer samt i den studie som var identisk och gjordes 1984 på gymnasieklasser. Jag har valt att ta med två frågor som jag anser kan klargöra hur de deltagande 122 eleverna på högstadiet vid Stenbergskolan i Ljusne har det med sin bibelkunskap och sitt kyrkobesökande.

Jag ställde frågan “ Tycker Du att de 10 budorden är bra regler för dig i vardagen?”. Något av en given kuggfråga om jag ej förklarat vad de 10 budorden var. Därför bifogade jag dessa budord som finns i Bibeln och

tidigare ansågs som så viktiga att de lärdes ut i grundskolans kristendomskunskap och vid konfirmationen i kyrkan.

Klass 7 svarade sålunda: 23 elever av 37 svarade Ja, 4 svarade Nej och de resterande 10 svarade Vet ej.

Klass 8 hade 43 svaranden, av dessa tyckte 20 att de 10 budorden fortfarande var en kraft att räkna med, 12 svarade Nej och resterande 11 svarade Vet ej.

Klass 9 hade 42 svaranden, 23 elever svarade Nej, 21 Ja och resterande Vet ej. Anmärkningsvärt i sammanhanget var att en övervägande majoritet av eleverna i årskurs 9 protesterade högljutt och påstod att de aldrig någonsin hört talas om några 10 Guds bud.

Då jag påtalade detta för de två tjänstgörande SO-lärarna förklarade de att religionsundervisningen alltmer kommit i skymundan under senare år. Här verkar det dock som om att i alla de klasser jag frågade har cirka 50 procent av eleverna en positiv inställning till de 10 budorden när de väl får dem förklarade för sig. Det är ju ändå märkligt att elever i årskurs 9 aldrig har hört talas om dessa bud som väl kan sägas vara de kristna trossatser som hela kristendomen vilar på.

3.6 Kyrkobesökandet

Min avslutande fråga var " Hur ofta besöker Du kyrkan ?", klass 7 hade som vanligt 37 svarande elever, av dessa besökte 32 elever kyrkan några gånger per år, resterande ännu mera sällan.

Klass 8 hade 43 svaranden, 30 elever besökte kyrkan någon gång, resterande uteblev tydligen helt och fullt.

Klass 9 hade 42 svarande elever, av dessa besökte 30 kyrkan någon gång, de resterande ännu mer sällan.

Under många av dessa svar stod det i elevernas egna noteringar att de sporadiska besöken företrädesvis förekom vid dop, begravningar och större högtider. En elev i 8B påstod sig vara satanist och kunde därför, under inga omständigheter, beträda helgad mark som denne uttryckte det.

Anmärkningsvärt är att endast en handfull av totalt 122 elever uppgav att de besökte kyrkan oftare än några gånger per år.

En elev uppgav sig vara satanist, detta vill jag låta sammanfalla med en passus i boken *Talande tro*. Där sägs att trots att Sverige har genomgått en stark sekulariseringsprocess tycks många ungdomar ha ett intresse för religion och livsåskådningsfrågor. En förklaring till intresset kan sökas i Thomas Luckmanns teori om en tilltagande privatreligiositet. Enligt honom har både gamla och unga ett behov av transcendens, men intresset för de gamla religiösa institutionerna har minskat, sägs i en avhandling daterad 1967. Enligt samma forskare har de religiösa behoven kanaliserats från det offentliga till det privata. En annan förklaring är populärkulturens ökade inflytande bland ungdomarna. Här finns nyandliga filmer som *Harry Potter*, *Sagan om ringen* och rollspel som *Drakar och Demoner*.²⁰

Här finns en återkoppling till den fråga som aktualiserades i början på denna uppsats. Nämligen om populärkulturen har tagit över intresset för religiösa frågor från de traditionella vägarna som *Bibelstudier*. Där har jag inte kunnat få något konkret svar men visst pekar undersökningen på en sådan möjlighet.

²⁰ Larsson, G. s. 18

4 Är sekulariseringen frivillig eller påtvingad ?

Vad säger då denna lilla undersökning om religionens ställning bland dagens högskoleelever ?

Jag anser att man i det insamlade materialet kan skönja ett minskande intresse för religion. Möjligen finns det här ett samband med samhällsliga förändringar som kyrkans skiljande från staten år 2000, minskad religionsundervisning i de svenska skolorna och därmed det svenska samhällets sekularisering.

I de enkätsvar som jag insamlat finns en avsevärd skillnad mot de svar som lämnades i en motsvarande enkät 1987. Dock behöver man också ta i beaktande att de grupper som ingick i den tidigare undersökningen egentligen inte går att jämföra på ett direkt sätt med den senare studiens högstadieungdomar. Jag har ändå använt mig av nästan identiska frågor som i originalenkäten då det kunde påvisa den skillnad i medvetenhet om religion som ändå har infunnit sig under de 22 år som timat sedan den förra undersökningen gjordes. 1984-87 finns en mer påtaglig likhet i själva synen på enkäterna i de båda kontrollgrupperna.

Det finns en " religiös analfabetism" bland dagens unga som är skrämmande men egentligen inte så svår att förstå. Detta då det svenska samhället anses vara ett av världens mest sekulariserade samhällen. Att så många elever i årskurs 9 påstod sig aldrig ha hörts talas om 10 Guds bud var ganska talande i sammanhanget. Många av ungdomarna blev närmast upprörda av de frågor som ingick i enkäten och påstod att " de inte fattade någonting" av detta, ändå ganska enkla och grundläggande, frågematerial. Vad jag har kommit att fundera över under detta examensarbets gång och framställan är om dessa ungdomars okunskap om religiösa frågor verkligen är så frivillig som de vill låta påskina eller om samhällets sekularisering egentligen är något av en påtvingad realitet med, för oss medborgare i dagsläget, oanande konsekvenser ?

4.1 Analys

I detta mitt examensarbete har jag fokuserat på att undersöka hur ungdomars syn på personlig tro och deras syn på livsfrågor har förändrats under de tjugo år som gått sedan forskaren Ulf Sjödin gjorde ett liknande pionjärbete bland olika grupper i samhället som religiösa, vuxenstuderande, politiskt aktiva, pensionärer och gymnasielever. Att intresset och öppenheten för religiös tro och livsfrågor har försämrats kan vi se i materialet. Visst är det väl skillnad mellan pensionärer och de tonåringar som jag valt att arbeta med men ändå så tycks det som att förvirringen har tilltagit i dessa frågor. Det kan märkas en viss avmattning, rent procentuellt, i de personer som säger sig ha religiösa funderingar för tjugo år sedan, och de elever som säger sig ha detta i nutid. Det finns också tendenser som pekar på att de kommersiella trenderna med fantasy-filmer, nyandlighet och rollspel i någon mån har tagit över de ungas religiösa funderingar, från traditionella vägar som exempelvis Bibelstudium.

För att på något sätt utkristallisera problemformuleringen valde jag att infoga två nya frågor som helt enkelt gick rakt på sak. De var de följande: Anser Du att de 10 Guds bud är bra regler för dig i vardagen ? och Hur ofta besöker Du kyrkan ?

Anmärkningsvärt var att notera att den övervägande delen av de 15-åringar i klass 9 som deltog påstod att de aldrig någonsin hade hört talas om dessa bud och kunde då förstå ännu mindre kunde ha tillämpat dessa råd för uppförande och moralisk ordning.

Den andra frågan hade flera olika svarsalternativ men den överväldigande majoriteten svarade att de frekventerade sin närbelägna kyrka högst ett par gånger per år. Då oftast i samband med begravning, dop eller bröllop. Ett ljus i mörkret verkade vara att även på julen och påsken ökade kyrkobesökandet något bland dessa elever på Stenbergaskolan i Ljusne, Söderhamns kommun i Hälsingland.

Det författaren säger i den artikel som jag återkommer till tycker jag mig ha sett och upplevt i undervisningssituationen bland eleverna, det finns en påtaglig renons och nonchalans för de religiösa frågorna som gör mig bekymrad. Många av dessa ungdomar verkar stressade och klämda mellan olika krav på vuxenhet, krav från kamrater på att verka ointresserade av skolarbetet, krav från ett alltmer pressande arbetsliv där möjligheten till en fast anställning hela tiden verkar krympa. Hur ska de då kunna få ett svar på de existensiella frågor som nästan alltid brukar dyka upp när människans läge är pressat och ibland rent av marginaliserat ?

Är det inte alarmerande att så få verkar ha ens det minsta insikt i vad vårt samhälles egen huvudreligion har att erbjuda trots att det faktiskt finns med i läroplanen att eleverna skall få undervisning i kristendomen ?

Men någonstans så har väl enkäten ändå visat att människan inte lever av bröd allenast. Många av ungdomarna säger sig ändå vara kristna och behovet av en kyrka att gå till och samlas i finns också påtagligt närvarande i denna enkätundersökning bland 122 elever vid Stenbergskolan i Ljusne november år 2007 AD.

4.2 Slutreflektion

Jag fann en artikel i ämnet i Svenska Dagbladet, " Religion är ingen privatsak" av Werner G Jeanrond, professor i systematisk teologi i Lund. Där beskriver författaren hur han menar att den svenska politikens neutralitet i religionsfrågor är både naiv och farlig. Det sägs att religion är personlig men inte privat. Den berör alltså alla mänskliga relationer, även de politiska. Alltså vill den som vill begränsa religion till en privatsak egentligen avskaffa religionen. Författaren menar vidare att religionernas potential till emancipation och förtryck måste diskutera lika offentligt som förnuftets potential till samma företeelser. I Sverige finns sedan länge en utbredd och

okritisk tro på det mänskliga förnuftet. Denna tro överraskar ofta invandrare som flytt hit från skoningslöst ideologiskt förtryck i förnuftets namn.

Istället finns i Sverige en debatt om religionens onda sidor, dock saknas fortfarande en initierad debatt om religionens emancipatoriska potential liksom om upplysningens ideologiska sidor. Författaren menar att frånvaron av en öppen diskussion om människans religiösa dimensioner berövar den svenska offentligheten möjlighet att skilja mellan gott och ont i de enskilda religionernas doktrin och trospraxis. Dessutom försvåras diskussionen om religioners samexistens i vår pluralistiska demokrati. Jag anser att skribentens tankar kan accentuera litet av den undersökning som jag genomfört och som givit magra resultat vad det gäller elevernas religiösa engagemang på en högstadieskola i Ljusne år 2007.

Vidare menar Werner G Jeanrond att statens reträtt från religionspolitik i kombination med den offentliga ideologin att religion är en privatsak leder till att religionens relationsgestaltande och politiska potential förträngs från sin naturliga roll i samhället och reduceras till okritiskhet som kan muteras till fundamentalistisk aggression. De som arbetar för att religion reduceras till den privata sfären bär medansvar för religionens möjliga mutationer till det onda, menar författaren.

Religionernas visionära kraft och sociala kompetens tas inte tillvara. Religionerna förväntar något av denna värld. De vill upptäcka mer av livets mysterium och sammanhang.

Detta citat anser jag som varande och blivande religionslärare vara en möjlighet till en förändring, kanske att jag inte kan åstadkomma det på egen hand men det finns andra personer och intressenter i dessa frågor som tydligen håller med mig om att sekulariseringen ibland har gått för långt i vårt land Sverige. Denna artikel är så suverän att jag vill återvända till den. Författaren menar nämligen att staten aldrig kan ersätta mellanmänskliga relationer av tro, hopp och kärlek och deras gemenskapsbyggande energier. Tvärtom så löper ett samhälle där dessa dygder inte uppmuntras risken att bli ett totalt framtidslöst samhälle. Kanske hänger den märkliga relationslöshet och ensamhet som många invandrare upptäcker i det

svenska samhället ihop med den undertryckta rollen som religionen får spela i vårt land. Författaren avslutar med att uppmana teologerna i Sverige att ta sitt ansvar och ta upp religionens roll i samhället.²¹

²¹ Svenska Dagbladet, måndag 22 oktober 2007, Jeanrond, G Werner, *Religion är ingen privatsak*

5. Sammanfattning

Detta är en examensuppsats som vill ta upp ungdomars religiositet och hur den ser ut idag. Undersökningen är baserad på en tidigare doktorsavhandling om tro som publicerades 1987. Inte bara finns det en tidsrymd på 20 år sedan förra enkäten, även andra skillnader står att finna i undersökningsgrupperna. I den tidigare undersökningen ingick fyra grupper, de politiska, de religiösa, de vuxenstuderande och pensionärerna. Denna undersökning baserar sig i sin tur på den initiala undersökningen, utförd 1984, på ett antal gymnasieklasser.

I min undersökning ingick 122 högstadielever i åldrarna 13 – 15 år. Dock har jag haft en tanke med att använda samma frågor som i den tidigare studien, detta är för att kunna jämföra svaren utan att ta direkt notis om att grupperna inte nödvändigtvis är, i egentlig mening, jämförbara. I frågeställningarna finns sex frågor som är identiska med den förra studien och två nytillkomna frågor. Rent generellt kan väl sägas att svaren inte differentierar så mycket med varandra i de första sex frågorna, man kan dra paralleller med exempelvis vuxenstuderande för tjugo år sedan och högstadielever av idag. Däremot inte alls med gruppen religiösa som hade en procentsats av 70 procent som kallade sig bekännande kristna.

Det går att göra jämförelser med gymnasieklasserna 1984 och dagens högstadieungdomar. Båda grupperna förstod inte frågorna, ville inte reflektera närmare utan gjorde en ståndpunkt till sin egen utan att egentligen vilja tänka efter på djupet. De blev istället mest förvirrade och ville avsluta enkät tillfället snarast möjligt, samma fenomen uppstod med 24 års intervall..

Dock finns det ett annat sprängstoff i de två nytillkomna frågorna som jag själv har formulerat. “ Tycker du att 10 Guds bud är vettiga regler för dig i vardagen” blev något av en vattendelare. Detta då en majoritet av de tillfrågade ungdomarna påstod sig aldrig ha hört talas om dess bud. När de väl fick se dem i en bilaga till min enkät var faktiskt närmare 50 procent positivt inställda till dessa bud. Det var faktiskt anmärkningsvärt att notera

att dessa elever aldrig hade blivit informerade om de Guds bud som exempelvis påverkat vår tids brottslagstiftning.

Den andra frågan “ Hur ofta besöker du kyrkan ?” gav vid handen att en överväldigande majoritet av de 122 tillfrågade eleverna endast besökte ett kyrkorum några få gånger per år. Någonstans så pekar mina resultat i samma riktning som tidigare funnits i undersökningar om ungdomars tro. Visst finns funderingarna där men de kan kanaliseras i andra riktningar i dag än vad som var fallet för exempelvis 20 år sedan.

Bilaga med egna frågor och 10 Guds bud

Tycker Du att de 10 budorden är bra regler för dig i vardagen ?

Hur ofta besöker Du kyrkan ?

1 gång per vecka

2-3 gånger per månad

1 gång per månad

1 gång per kvartal

Några gånger per år

Aldrig

10 Guds bud (Andra Mosebok, Kap 20, vers 1-17)

1. Du skall inte ha andra gudar vid sidan av mig
2. Du skall inte missbruka Herrens, din Guds, namn
3. Tänk på att hålla sabbatsdagen helig
4. Visa aktning för din far och din mor
5. Du skall inte dräpa
6. Du skall inte begå äktenskapsbrott
7. Du skall inte stjäla
8. Du skall inte vittna falskt mot din nästa
9. Du skall inte ha begär till din nästas hus
- 10 Du skall inte ha begär till din nästas hustru, eller något annat som tillhör din nästa.

Källor

Svenska Dagbladet, 22 /10 2007, Jeanron, G Werner, *Religion är ingen privatsak*

Litteratur

Geels A & Wikström O, *Den religiösa människan- en introduktion till religionspsykologin*, Natur & Kultur, Stockholm 1993

Giddens, Anthony, *Modernitet & självidentitet, självet och samhället i den senmoderna epoken*, Daidalos, 1997

Hamilton, Carl, *Det infantila samhället-barndomens slut*, Prisma, 2004

Kepel, Gilles, *the Revenge of God, the resurgence of Islam, Christianity and Judaism in the modern world*, Oxford Polity Press, 1993

Larsson, Göran, *Virtuell religion, globalisering och internet*, Studentlitteratur 2002

Larsson, Göran, *Talande tro-ungdomar, religion & identitet*, Studentlitteratur, Lund 2003

Sjödin, Ulf, *Osynlig religion, en studie i teori och metod*, Lund 1987

Ziehe, Thomas, *Kulturanalyser, ungdom, utbildning, modernitet*, Symposium, Lund 1987